

Antero Holmila

Olympialiikkeen kriisi(t) ja muodonmuutos 1970-luvulla

1970-luvulla olympialiike ajautui kriisiin, jossa se joutui määrittelemään toimintansa ehdot uudelleen. Toisen maailmansodan jälkeinen voimakas talouskehitys, kulutusyhteiskunnan nopea kasvu, teknologinen muutos sekä näiden johdannaisena seurannut urheilun voimakas kaupallistuminen, ammatillistuminen ja viihteellistyminen haastoivat Pierre de Coubertinin luoman ”olympismin” ideaalin. Luonteeltaan 1970-luvun kriisi oli sekä materiaalinen että ideologinen, jonka ballintaa ei helpottanut se, että Kansainvälisen olympiakomitean (KOK) ydinryhmä liikkeen puheenjohtajan Avery Brundagen johdolla oli pitänyt sitkeästi kiinni 1800- ja 1900-lukujen vaihteen olympismista samalla ummistaen silmänsä ympäröivän maailman muutoksilta. Näin ollen kriisi oli myös urheilujohtajuuden kriisi.

Tässä artikkelissa tarkastelen olympialiikkeen kriisin luonnetta osittain materiaalisista, mutta erityisesti diskursiivisista lähtökohdista käsin. Kriisin keskeiset tarkastelupisteet ovat seuraavat: i) amatööriyden ihanteesta käyty taistelu, joka johti merkittävään olympiaideologian muutokseen 1970-luvulla; ii) edelliseen linkeittynä taistelu ja sopeutuminen urheilun kaupallisuuteen sekä iii) kysymys ”gigantismista”,

jolla viitattiin muun muassa olympiakisojen nopeaan kasvuun ja isäntäkaupunkien taloudellisiin ongelmiin. Kriisin ratkaisu oli liikkeen muodonmuutos, johon sisältyi amatööri-ihanteesta luopuminen ja kaupallisuuden hyväksyminen osaksi olympiatoimintaa, toisin sanoen siis liikkeen tuominen oman aikansa kulttuuria ja yhteiskuntaa vastaavaksi. ”Postmodernin” olympialiikkeen synnyn voi ajoittaa juuri näihin kriiseihin, jonka seuraukset näkyvät edelleen tänään, jolloin erityisesti kriittisessä olympiakirjallisuudessa puhutaan ”olympialiikkeen” sijasta ”olympiateollisuudesta” tai ”olympiasirkuksesta”. Artikkelin ensisijaisena lähdeaineistona on olympialiikkeen oma tiedotuslehti Olympic Review sekä 1970- ja 80-lukujen olympiakongressien ja vuosikokousten keskustelut.

Kohti 1970-luvun olympiakriisiä

Vuonna 1970 Juan Antonio Samaranch, Kansainvälisen olympiakomitean (KOK) energinen espanjalaisjäsen ja tuleva KOK:n johtaja, kirjoitti artikkelissaan ”Olympism in the world today”, että ne liikkeen rakenteet, jotka olivat toimivat ja hyväksyttävät viisikymmentä vuotta sitten, ”ovat tänään kyseenalaisia ja ne voivat johtaa olympialiikkeen kriisiin. Tämä on todellinen ongelma, johon modernin olympialiikkeen on tartuttava.”²¹ Samaranch kritisoi tekstissään (alkuperäisesti se julkaistiin espanjalaisessa urheilulehdessä) KOK:ta siitä, että se oli ajautunut vain Olympiakisojen järjestelytoimikunnaksi ja että se keskusteli vain sen omista filosofisista kysymyksistä, kuten amatöörisäännöistä samalla kun se etääntyi varsinaisesta ruohonjuuritason urheilutoiminnasta. Samaranch peräänkuulutti, että KOK:n aika oli tullut sopeutua paitsi (post)modernin urheilun tuomiin haasteisiin myös ympäröivän maailman haasteisiin, joista näkyvimmit olivat yhteiskuntien nopea kaupallistuminen sekä dekolonisaatio, joka toi olympialiikkeeseen mukaan joukon uusia Afrikan ja Aasian maita. 1970-luvulla olympialiike ajautui kriisiin, jossa se joutui määrittelemään toimintansa ehdot uudelleen – kuten Samaranch aavisteli.

Toisen maailmansodan jälkeinen voimakas talouskehitys, kulutusyhteiskunnan nopea kasvu, teknologinen muutos sekä näiden johdannaisena seurannut urheilun voimakas kaupallistuminen, ammatillistuminen

ja viihteellistyminen haastoivat Pierre de Coubertinin luoman ”olympismin” ideaalin, jota olympialiike oli vaalinut kuin kukkaa kämmenellä.² Luonteeltaan kriisi oli paitsi materiaalinen ja ideologinen, myös urheilujohtamisen kriisi. Kansainvälisen olympiakomitean (KOK) ydinryhmä liikkeen puheenjohtajan Avery Brundagen johdolla oli pitänyt sitkeästi kiinni 1800- ja 1900-lukujen vaihteen olympismista, samalla ummistaen silmänsä ympäröivän maailman muutoksilta. Näin ollen KOK:n kriisi kumpusi yhtä paljon järjestön sisältä (endogeenisista tekijöistä) kuin ulkoapäin johtuvista (eksogeenisista) tekijöistä.

Brundagen seuraaja irlantilainen lordi Killanin (Michael Morris) totesi varsin osuvasti muistelmissaan, että ”kahdeksan vuoden aikana kohdasin enemmän kriisejä kuin edeltäjäni Avery Brundage kahdenkymmenen vuoden aikana.”³ Kriisit, joihin Killanin viitasi olivat erityisesti ulkopoliittisia kriisejä, joihin lukeutuivat Münchenin kisoissa tapahtunut israelilaisurheilijoiden kidnappaus ja surmaaminen sekä olympiaboikotit niin Montrealissa 1976 kuin erityisesti Moskovassa 1980.⁴ Näitä olympialiikkeen tapahtumatason kriisejä on jo tutkittu verrattain kattavasti. Erityisesti 1970-luvun boikotit, olympialiikkeen ja kansainvälisen politiikan yhteen kietoutuminen ovat kehystäneet aiempaa tutkimusta liikkeen asemasta 1970-luvulla.⁵

Mutta näiden näkyvien kriisien ohella olympialiikkeen kriisi oli myös ei-materiaalinen, joka limittyi olympismin varhaisen coubertinilaisen ideaalin murtumiseen, jonka seurauksena liikkeen oli uudelleen määriteltävä sen suhde amatööriyteen ja kaupallisuuteen.⁶ Tässä artikkelissa kriisin keskeiset tarkastelupisteet ovat seuraavat: i) amatööriyden ihan-teesta käyty taistelu, joka johti merkittävään olympiaideologian muutokseen 1970-luvulla; ii) edelliseen linkitettyinä taistelu ja sopeutuminen urheilun kaupallisuuteen sekä iii) kysymys ”gigantismista”, jolla viitattiin muun muassa olympiakisojen nopeaan kasvuun ja isäntäkaupunkien taloudellisiin ongelmiin. Keskeiset ”olympiakriisin” määrittelyn foorumit, jotka myös muodostavat tämän artikkelin lähdemateriaalin, olivat Var-nan olympiakongressi vuonna 1973, Baden-Badenin kongressi vuonna 1981, KOK:n julkaisu, Olympic Review sekä KOK:n vuosikokoukset.

Revue Olympique/Olympic Review perustettiin vuonna 1901 liikkeen viralliseksi äänenkannattajaksi, vaikka jo heti ensimmäisen olympia-

kongressin jälkeen, vuonna 1894, alkoi ilmestyä liikkeen tiedotuslehtinen *Bulletin du Comité International des Jeux Olympiques*. Douglas Brownin mukaan *Revue* heijastaa liikkeen itsetietoista pr-luonnetta ja lehti on ollut syntymästään asti tietoinen tehtävästään olympialiikkeen lipunkantajana.⁷ Lehden itsetietoisesta propagandistisesta luonteesta johtuen se tarjoaa hedelmällisen näkökulman siihen, miten KOK itse määritteli ja koki 1970-luvun kriisin, toisin sanoen minkälaisia merkityksiä lehti pyrki sille luomaan ja propagoimaan lehden yleisölle, eli kansallisille olympiakomiteoille ja urheiluvaikuttajille.

Vaikka lehti on ehkä kaikista merkittävimmän globaalien urheilujärjestön, KOK:n, virallinen tiedotuskanava, jossa sen ideologiset näkökohdat ovat selvästi esillä, urheiluhistorian tutkimuksessa sitä on käytetty verrattain vähän.⁸ Oleellista lehden luonteesta on huomata se, kuten Douglas Brown on kirjoittanut, että se heijasti paitsi olympialiikkeen itsetietoista näkökulmaa globaalina urheilujohtajana myös yritystä korostaa urheilua osana laajempaa kansainvälistä kulttuuria, ei minään erillisenä urheilukuplana.⁹

Toisin kuin tavanomainen ”urheilumedia”, *Revue/Olympic Review* ei myöskään julkaissut urheilutuloksia eikä siinä kirjoitettu muutenkaan urheilijoiden suorituksista. Sen sijaan lehdessä käytiin keskustelua urheilun yhteiskunnallisesta luonteesta, kisapaikkojen rakentamisesta, urheilun moraalisisista ja eettisistä kysymyksistä ja vastaavista teemoista, joihin siis sisältyvät myös tämän tutkimuksen keskeiset teemat, kuten kysymykset amatööriyden ihanteesta, kaupallisuuden vaikutuksista urheiluun, ”gigantismista” ja olympialiikkeen tulevaisuudesta erilaisten yhteiskunnallisten muutosten ristiaallokossa.

Kriisi urheilussa – kriisi olympialiikkeessä

Kriisin käsitettä historiassa tutkineen Reinhart Koselleckin mukaan kriisi on modernin ajan keskeinen käsite, jonka kautta aikalaiset ovat jäsentäneet maailmaa ja luoneet ajallisia merkityksiä Ranskan vallankumouksesta lähtien.¹⁰ Koselleckin mukaan kriisiajattelu onkin erityisesti historiallisen ajan määre. Kun jokin tapahtuma nimetään kriisiksi, sillä

korostetaan sen historiallista tärkeyttä: ”’Crisis’ [...] indicate a historically immanent transitional phase.”¹¹ Olympialiikkeen historiassa – samoin kuin laajemmin sodan jälkeisen ajan historiassa – juuri 1970-luku esiintyy tällaisena siirtymä- tai murroskautena.¹²

Kriisin käsitteestä on edelleen 2000-luvun aikana muodostunut uusi oman aikamme suuri kertomus.¹³ ”Kriisi” on kaikkien huulilla ja niitä on kaikkialla somejulkisten ulkonäkökriiseistä aina ulko- ja turvallisuuspoliittisiin kriiseihin. Ranskalainen filosofi Myriam Revault d’Alonnes on kirjoittanut kuinka ”nykyhetki on kriisin läpituokema, mutta [...] sen jatkuva läsnäolo ei kerro meille mitä ’kriisillä’ tarkoitetaan eikä se tarjoa meille mitään kerralla ymmärrettävää sisältöä.”¹⁴ Itse asiassa aina Thomas Hobbesin poliittisesta filosofiasta alkaen ”kriisillä” on ollut keskeinen rooli siihen, mitä ajattelemme politiikasta, taloudesta, yhteiskunnasta, historiasta tai lainkäytöstä. Hobbeslaisessa ”kriisiparadigmassa” kriisi oli tapahtuma, joka uhkasi romauttaa yhteiskuntajärjestyksen.¹⁵ Valtion keskeinen rooli oli/on yhteiskuntajärjestyksen ylläpito ja järjestystä uhkaavassa kriisitilanteessa sen sekä tärkein toimi että legitimitettiin mittari on kyky estää romahdus ja palauttaa tilanne ”normaaliksi” – toisin sanoen kysymyksessä on siis kriisin käsitepari ”resilienssi.”¹⁶ Näin ollen hobbeslaisessa kriisiparadigmassa keskeinen käsitteellinen ajatus oli poikkeustila suhteessa johonkin oletettuun normaalitilaan.

2000-luvun kriisitutkimus nojaa vahvasti hobbeslaiseen traditioon. Silti oleellista on huomata, että alun perin kreikankielestä juurensa juontava termi oli itsessään neutraali. Toisin kuin tämän päivän kriisimäärittelyn ymmärtämisessä, joka viittaa negatiiviseen tapahtumakulkuun, normatiiviseen ajatukseen, että ”jokin on mennyt pieleen” verrattuna ”normaaliaikaan”, alun perin kriisin määritelmään sisältyi sekä uhka että mahdollisuus.¹⁷

Yhdysvaltalaisen kulttuuriantropologin Janet Roitmanin mukaan kriisin lähtökohta onkin hobbeslainen kysymys siitä ”mikä on mennyt vikaan?”. Toisin sanoen kriisi ilmentää – tai kriisipuheella ilmennetään – normatiivista muutosta ”asioiden tavallisesta tilasta.” Näin ollen se toimii myös vallitsevan tilanteen diagnoosina, josta kumpuaa prognoosi, eli eräänlainen visio siitä, mitä muutoksia olisi tehtävä, että ”normaalitila” palautuu. Koselleckin mukaan kriisiä ei ole ilman kritiikkiä.¹⁸

Kriisi ei ilmennä vain muutosta tai käännekohtaa, sillä historia on muutoksen jatkuvuuden muovaamaa, mutta kyse on draamasta. Kriisi dramatisoi muutoksen, tai tekee siitä poikkeavan. Olympialiikkeen johtohahmoille kriisi oli ensisijaisesti ulkopuolinen tekijä, joka uhkasi muuttaa olympiaurheilun luonteen. KOK:n johtajat taistelivat muutosta vastaan julistamalla coubertinilaista olympia-aatetta entistä voimakkaammin, kun liikkeen alkuperäinen urheiluideologia uhkasi hukkua alati kasvavan kulutus- ja massayhteiskunnan pyörteisiin.

KOK:n vastahankainen strategia näkyi myös liikkeen rakenteissa, sillä juuri 1960- ja 1970-luvuilla se perusti paljon uusia komiteoita paitsi vastaamaan urheilun muutokseen, erityisesti vahvistamaan coubertiniläistä olympismia. Esimerkiksi jo kauan elänyt ajatus kansainvälisestä olympia-akatemiasta aktualisoitui vuonna 1961. Samana vuonna dekolonialisaation aiheuttamien muutosten hallintaan KOK perusti ”solidaarisuuskomitean”, joka vuonna 1973 Varnassa sai virallisen muotonsa ”Commission for Olympic solidarity” -nimikkeellä. Vuonna 1966 liike perusti ”lehdistökomission” (*Press Commission*), joka otti vastuulleen liikkeen mediasuhteiden kehittämisen ja vuonna 1969 ”kulttuurikomissio” (*Cultural Commission*) aloitti toimintansa. Rakenteellisista uudistuksista huolimatta urheilun aatemaailma muuttui KOK:n ulkopuolella voimakkaasti, eivätkä rakenteet, jotka kaikki pönkittivät vuosisadan alun olympismin urheiluideologiaa, kyenneet vastaamaan laajaan yhteiskunnalliseen muutokseen.

Tässä artikkelissa olympialiikkeen kriisi tarkoittaa erityisen dramaattista muutosprosessia, jonka seurauksena liikkeen oli pakko uudelleen arvioida ja muokata lähes 80-vuotta muuttumattomina olleita toimintamuotoja ja sääntöjä. Hobbeslaista paradigmaa mukailleen olympiakriisi oli luonteeltaan sellainen, joka uhkasi romuttaa liikkeen ”yhteiskuntajärjestyksen”, siis Coubertinin luoman olympismin. Vain harva olympialiikkeen sisällä koki kriisin mahdollisuutena, kun taas sen tuomista uhkakuvista liikkeen tulevaisuudelle riitti puhetta.

Amatöörikysymys ajaa KOK:n kriisiin

Kun vuonna 1967 vuorineuvos Paavo Honkajuuri valittiin yhdessä korealaisen Key Yong Changing, japanilaisen prinssi Tsuneyoshi Takedan ja kanadalaisen James Worrallin kanssa KOK:n jäseneksi, *Olympic Review* haastatteli uusia jäseniä. Yksi kaikille esitetty kysymys kuului: ”mitä olympialiikkeen aatteita ajoit erityisesti vaalia”. Honkajuuren vastaus kysymykseen oli lyhyt ja ytimekäs: ”kansainvälisyyttä ja amatööriyttä.” Myös muut uudet jäsenet puhuivat sekä amatööri-ideaalin puolesta, johon he lisäsivät ikään kuin loppukaneettina kaupallistumisen tuomat vaarat.¹⁹ Haastattelu ilmentää osuvasti liikkeen ideologista toimintaympäristöä 1970-luvun murroksen kynnyksellä. Nimittäin 1800-luvun lopulta 1970-luvulle Honkajuuren mainitsemat ja vaalimat keskeiset opinkappaleet olivat juuri kansainvälisyys ja amatööriys.²⁰ Kysymys olympialiikkeen ei-ammattillisesta ja ei-kaupallisesta toimintamallista oli aiheuttanut kitkaa koko liikkeen historian ajan, mutta erityisesti se kärjistyi 1960- ja 1970-lukujen vaihteessa. Aihetta tutkineiden Matthew P. Llewlyn ja John Gleavesin mielestä olympialiikkeen näkemys amatöörikysymyksestä oli vasten sen omaa filosofiaa ja arvoja, jotka kuuluttivat tasavertaisia olosuhteita kaikille ihmisille ja kansoille, kun samaan aikaan KOK:n ”*promotion and preservation of amateurism reads as exclusionary, elitist, and racist.*”²¹

1900-luvun alussa nimenomaan se, että urheilua pystyi harjoittamaan amatöörin statuksella, oli yläluokkaista ja poissulkevaa. Tuolloin ihmisellä oli oltava tarpeeksi korkea yhteiskunnallinen asema (luokkastatus), eikä hänen aikansa ja energiansa voinut mennä vain palkkatyöhön, jos hän halusi pärjätä kilpakentillä. Näin amatööristatus takasi pitkään liikkeen eksklusiivisen ja yläluokkaisen orientaation. 1970-luvulla tilanne oli kuitenkin hyvin erilainen ja ristiriita ammattilaisuuden ja amatööriyden välillä johti liikkeen kriisiin. Vaikka ajat olivat muuttuneet ja kilpaurheilusta oli kehittynyt massojen liike, amatööripykälä heijasti *fin de siècle* ajan ajatusmaailmaa. Periaatteessa urheilija, joka halusi urheilla olympiamotton ”*citius, altius, fortius*” mukaan ja pärjätä olympiakisoissa, ei voinut olla 1970-luvulla puhdas amatöörieurheilija. Siinä missä 1900-luvun alussa amatööriys oli eliittikysymys, 1970-luvulla tilanne oli päinvastainen: amatööriys oli massakysymys, kun kaikilla oli ajan hengen mukaan ”de-

mokraattinen oikeus urheiluun” kun sitä vastoin urheiluliittiiä edusti ammattilaisurheilu.

Tämä kilpaurheilun moraalien ja kilpaurheilun käytänteiden ristiriita vaikutti olympialiikkeen kriisiin 1960- ja 70-lukujen taitteessa. Myös tästä taustasta kumpusi Urho Kekkosen lokakuussa 1971 pitämän kuuluisan ”sporttipuheen” KOK-kritiikin ydinkohdat, jossa hän kritisoi KOK:n epädemokraattisia valtarakenteita ja sitä, kuinka ”KOK:n jäsenet ovat vieraantuneet urheiluelämän todellisuudesta, he ovat kääpetyneet omiin sääntöihinsä ja rituaaleihinsa.”²²

Ammattilaisuuden, kaupallisuuden ja elitismien ongelmat kärjistyivät erityisesti talviolympialaisissa, joita Avery Brundage vaati lakkautettavaksi useaan otteeseen. Erityisenä silmätikkuna oli Kansainvälinen hiihtoliitto FIS, joka toiminnallaan tulkitsi amatöörisääntöä huomattavasti KOK:ta väljemmin. Jo vuonna 1936 Itävallan ja Sveitsin hiihtäjät boikotoivat Garmisch-Partenkirchenin kisoja, osoittaakseen solidaarisuutta maiden hiihdonopettajille, joilta oli evätty osallistumisoikeus alppilajeihin, koska hiihdonopettajina toimineet alppinistit luokiteltiin ammattilaisiksi – he kun saivat elantonsa alppihiihtoa opettaessa.

Kuten Antero Holmila on kirjoittanut, kysymys kärjistyivät lopullisesti vuoden 1972 Sapporon kisoissa, joissa KOK diskvalifioi Itävallan alppihiihtotähden Karl Schranzin. Toki ongelmat olivat syntyneet jo paljon aikaisemmin. Vuonna 1971 italialainen Gian Paolo Ormezzano kirjoitti Olympic Reviewssä että nimenomaan alppihiihdossa oli kysymys paljon enemmän kuin vain yksittäisten urheilijoiden ammatillisuudesta. Yksittäisten ammattilaisuustapausten sijaan isompi ongelma oli se, että ”alppihiihto pyrkii urheilun kaupallistamiseen (esim. suksien tuotemerkit). Mikään muu laji ei pyri tällaiseen ainakaan yhtä suorasukaisesti.”²³ Kun maailman lehdistö talvella 1972 pääsääntöisesti tuomitsi Brundagen ja KOK:n kaksinaismoralismista, niin *Olympic Review*, joka itsepäisesti piti kiinni vanhentuneesta amatöörikoodista riensi johtajansa puolustajaksi: “Avery BRUNDAGE is not wrong when he pictures a chaotic future to the Olympic Games in case selfish publicity and capital interests are permitted to play freely in this field.”²⁴ Näin 2010-luvun näkökulmasta on ehkä mahdollista todeta, että Ekströmin sanat olivat monella tapaa totta, mutta silti vuonna 1972 KOK oli tippunut kehityksen kelkasta. Sitä Ekström ei maininnut, vaikka suuret muutokset olivat yleisesti tiedossa.

Ongelmaa lisäsi se, että liikkeen johtohahmot Brundagen ja australialaisen Hugh Weirin johdolla pitivät kiinni ideaalista, joka ei vastannut nopeasti muuttunutta toimintaympäristöä. Olympialiikkeen näkökulmasta tarjolla ei ollut kuin huonoja vaihtoehtoja ja Brundagen johdolla liike valitsi kaikista huonoimman, eli itsepäisen kiinni pitämisen aikansa eläneestä ideaalista. Toisin sanoen, amatööririkysymyksen osalta liike loi itselleen kriisin. Killanin mukaan ”...Brundage uskoi fanaattisesti että todellisen olympiamestarin tuli olla ’puhdas’ jopa siihen pisteeseen, että hän (mies tai nainen) ei saanut edes ottaa vastaan maksua menetetyistä ajasta (tulojen menetyksestä).”²⁵ Samoin KOK:n sisäpiirin tuolloin nousut kanadalainen Dick Pound on todennut kuivasti, että ”eläköityessään Brundage ”oli menettänyt otteen urheilumaailmaan.”²⁶

Urheilu kaupallistuu – KOK:n kriisi syvenee

Brundagen vanhoillisuus ei näkynyt ainoastaan amatööririkysymyksen alueella, vaan se ilmeni myös hänen näkökannoissaan urheilun kaupallistumisesta. Kuvaavaa on, että jo vuonna 1956, kun televisio alkoi tehdä tuloaan urheilun uudeksi julkisuuskanavaksi, Brundage oli sanonut, että Olympialaiset olivat selvinneet 60 vuotta ilman televisiota ja pärjäisi ilman sitä myös seuraavat 60 vuotta.²⁷ Mutta urheilun – ja urheilijoiden – kaupallistuminen oli osa laajempaa toisen maailmansodan jälkeistä, 1970-luvulle kestänyttä yhteiskunnallista murrosta ja nopeaa talouskehitystä, jota ranskalaiset kutsuivat termillä *les trente glorieuses*, saksalaisille kysymyksessä oli *wirtschaftswunder* ja brittiläisille *the golden age*. Tässä laajassa muutoksessa ja historiallisen nopeassa talouskasvussa oli, ainakin jälkiviisaasti, mahdotonta uida vastavirtaan.

KOK tuskin oli ainoa organisaatio, joka pyrki toimimaan vanhojen arvojen pohjalta ja jolle uusi nouseva ”populuxe” eli kaupallisuuteen ja nopeaan tiedonvälitykseen perustuva massakulttuuri oli epämiellyttävää. Siitä huolimatta se voima, jolla KOK oli haluton muutokseen oli poikkeuksellista.²⁸ Sitä mukaan kun maailman rakenteet niin talouden, politiikan ja kulttuurin alueilla tulivat lisääntyvässä määrin keskinäisriippuvaiseksi, ajatus olympialiikkeen omasta riippumattomasta saarekkeesta -- jollaiseksi de Coubertin sen oli luonut 1890-luvulla -- kävi

mahdottomaksi. Kaiken kaupallisuuden vastustamisen lisäksi 1970-luvun alussa KOK oli lähes konkurssin partaalla, vaikka samaan aikaan television lähetysoikeuksista ja kaupallisista sponsorisopimuksista kertyneet tulot alkoivat olla merkittäviä.²⁹

Vuonna 1968 Grenoblessa pidetyssä KOK:n 66. vuosikokouksessa. Brundage ei suoraan sanonut, että liike tulisi kohtaamaan kriisin, mutta eräänlaisia kriisin siemeniä hän heitti ilmaan kysyessään kuulijoiltaan, että ”aiommeko vain istua ja katsoa kuinka Olympialiike, maailman tärkein sosiaalinen voima, joutuu kaupallisuuden ja nationalismin aiheuttaman materialistisen aallon nielemäksi?”³⁰ Samaan hengenvetoon Brundage lisäsi muistutuksen, joka on paljonpuhuva liikkeen johtohahmon ajatusmaailmasta: “olette kuulleet paljon monimutkaisesta amatööri-ongelmasta. Kaikesta puheesta huolimatta se ei ole ollenkaan monimutkaista. Kisat ovat ei-kaupalliset, ne eivät ole liiketoimintaa ja ne keiden tarkoituksena on tehdä urheilulla rahaa eivät ole oikeutettuja osallistumaan eivätkä he ole haluttuja. Se on niin yksinkertaista.”³¹ Vakuutteluista huolimatta amatööri- ja kaupallistuminen eivät olleet niin yksinkertaisia, saati olympismin retoriikalla torjuttavissa, ja vuonna 1970 “kaupallisuuden kriisi” oli jo käsin kosketeltava:

Naiset ja herrat, on tuskallinen velvollisuuteni ilmoittaa teille, että Olympiakisat ovat ongelmissa, vakavissa ongelmissa [...] olette kuulleet minun sanovan, että Olympialiike on tärkein sosiaalinen voima tämän päivän maailmassa [...] ja olen varma, että kaikki täällä olevat, ovat ylpeitä kuuluessaan tähän altruistiseen liikkeeseen. Mutta samalla on jatkuvasti sanottu, että kisoista on tullut liian suuret ja kalliit ja että rangaistuksena tästä menestyksestä on se, että siitä on tullut lisääntyvässä määrin poliittisten ja kaupallisten voimien pelinappula.³²

Brundagen mielestä ongelma oli siinä, että Olympialiike itse oli myös jatkuvasti lisännyt eri lajeja ohjelmistoonsa ja ollut liian löysä omien sääntöjensä suhteen ja nyt se joutui vastaamaan seurauksista. Puhuesaan vuonna 1970, Grenoblen kaksi vuotta aiemmin järjestetyt talvikisat 240 miljoonan dollarin budjetilla olivat jälleen Brundagen hampaissa, sillä moinen budjetti oli seurausta kaupallistumisesta.³³ Grenoblella oli oma ”olympiabensiini”, ”olympiasokeri” ja ”olympiavoit”. Ja mikä pahin-

ta, pariisilainen *L'Express* kirjoitti ironisesti (ja varsin osuvasti), että jos joku halusi löytää amatöörihenkeä Grenoblesta tämän oli oltava erittäin naiivi, sillä todelliset kisat käytiin itävaltalaiden ja ranskalaisten suksivalmistajien välillä.³⁴

Vaikka urheilun kaupallistumisen trendit olivat käytännössä nivoutuneet liikkeen ympärille, vasta 1980-luvulla, erityisesti vuoden 1984 kisoista lähteneen kehityksen seurauksena KOK:n onnistui Samaranchin alaisuudessa kehittää oma sponsorointiohjelma, joka takasi liikkeelle taloudellisen vakauden ja joka 2000-luvulla on räjähtänyt käsistä, johtaen uuteen keskusteluun ”gigantismista” ja Olympialaisten ”disneyfikaatiosta”, jossa urheilu on alistettu teemapuistoksi, jota ohjaa ylevät sankaritarinat, hedonismi ja kaiken kattava kaupallisuus.³⁵

Vedenjakajalla: Varnan (1973) ja Baden-Badenin (1981) olympiakongressit

Kuten yllä mainittu, amatöörikriisin akuutti vaihe puhkesi Sapporossa vuonna 1972. John Fryn mukaan Sapporon tapahtumat ”muodostuivat olympiahistorian vedenjakajaksi”, eikä sen jälkeen enää ollut paluuta amatööri-ideaaliin.³⁶ Seuraavana vuonna – Brundagen vastustuksesta huolimatta – Olympiakongressi kokoontui 43 vuoden tauon jälkeen Bulgarian Varnassa (edellinen kongressi oli pidetty Berliinissä vuonna 1930). Vuoden 1973 kongressin otsikko oli varsin geneerinen ”Sport for a world peace”. Vaikka otsikko heijasti olympismin rauhanaatetta (samalla sopien sosialistisen blokin retoriikkaan), käytännön tasolla kongressin tärkeimmät keskusteluaiheet olivat olympiakriisin keskeiset kysymykset, amatöörikysymys ja kaupallisuus, jotka dominoivat työteemaa ”*redefinition of the Olympic movement and its future*”. Otsikon mukaan kysymyksessä oli siis olympialiikkeen ja sen tulevaisuuden uudelleenmäärittely. Lisäksi valtavasti paisuneet kisajärjestelyt ja -budjetit, toisin sanoen ”gigantismi” kuuluivat kongressin toiseen työteemaan ”*plans for future Olympic games*.”³⁷

Varnan keskusteluista kävi ilmi, että lähes kaikki puheenvuorot käytiin amatööriaatteen puolustamiseksi, kun samalla kaupallisuus maallattiin koko urheilun eettistä järjestelmää – urheilun puhtautta – tur-

Olympic Review -lehden kansi vuodelta 1976. Lehti oli keskeinen Kansainvälisen olympiakomitean informaatiokanava (Lähde: Kansainvälisen olympiakomitean kirjasto).

melevaksi voimaksi. Erityisesti kommunististen maiden puheenvuorot olivat piikikkäitä, sillä kaupallisuus oli helposti liitettävissä myös läntiseen kapitalismiin. Esimerkiksi Kuuban edustaja valitti kuinka ”ammattimaisuus oli kaupallisuuden tuote ja palkansaaminen alensi ihmisen kaupankäynnin välineeksi, muuttaen hänen atleettisen energian rahan-tekovälineeksi.”³⁸ Hugh Weir, Brundagen pitkäaikainen liittolainen sodassa kaupallistumista vastaan:

*Perhaps the greatest enemy of amateur sport today is commercialism. The very fact that the Olympic Games derives such tremendous worldwide publicity acts like a flame to some commercial organisations which have something to sell or promote. These people realise that the successful Olympic competitor is the vehicle best suited to promote his sales campaign.*³⁹

Weirin mielestä syy ei kuitenkaan ollut ainoastaan urheilun ulkopuolisten kaupallisten voimien, vaan myös urheilijoiden, jotka omahyväisesti ja vasten olympiasääntöjä ottivat pöydän alta rahaa vastaan.

Näiden näkemysten ajallinen ulottuvuus on merkittävä, koska Varnaan tultaessa KOK:n johto oli vaihtunut. Münchenin kisojen jälkeen Avery Brundage oli astunut sivuun ja KOK oli valinnut uudeksi johtajakseen irlantilaisen lordi Killanin.⁴⁰ Vaikka Brundagea on kutsuttu ”amatööriyden apostoliksi”, ei hän suinkaan ollut yksinäinen soturi, joka taisteli tuulimyllyjä vastaan.⁴¹ Varnan keskustelut ilmentivät selvästi, että Brundagen linjan kannalla – vaikka Brundage ei enää ollut johdossa – oli käytännössä lähes kaikki KOK:n keskeiset vaikuttajat ja tosiasias- sa vasta lähes kymmenen vuotta Brundagen vetäytymisen jälkeen, Baden-Badenin olympiakongressissa vuonna 1981, liike luopui ”amatöörin” käytöstä.

Vaikka lähes kaikissa kongressissa käytetyissä puheenvuoroissa on- gelma tunnistettiin, vain harva pyrki saamaan aikaan muutoksen, saati yritti ymmärtää liikkeen haasteita urheilijoiden näkökulmasta. Poikke- uksena oli nuoren kanadalaisjäsenen, Richard W. Poundin kommentti, että ”mikäli Olympiakisat eivät tyydytä atleetin itseilmaisun tarvetta, hän alkaa katsella muualle [...] Nykyään urheilija elää maailmassa joka kehittyy yhä nopeammin ja nopeammin [...] mikäli me emme kykene kehittämään ja ylläpitämään merkityksellisiä kelpoisuussääntöjä Olym-

piakisoille, koko kilpailujen tulevaisuus urheilufestivaalina on vakavasti uhattu.²⁴² Poundin kommentti ilmentää sitä sukupolven vaihdosta, joka liikkeen sisällä alkoi itää 1970-luvulla, mutta varsinaisesti voimistui vasta 1980-luvulla Samaranchin aikana.

Näistä muutamista kriittisistä äänistä riippumatta kongressin päätöslauselma alleviivasi KOK:n ”jatkovaa taistelua kaikkia amatööriurheilun kaupallistamiseen kohdistuvaa toimintaa vastaan.”²⁴³ Kaupallisuuden vaaroista käydyt lukuisat puheenvuorot antoivat vaikutelman, että KOK oli käytännössä kaupallisten voimien saartama eikä liikkeen johto nähnyt muuta tietä kriisinhallinnassa kuin vanhojen arvojen entistä voimakkaampi ylläpito, kuten jo aiemmin olen maininnut. Toisin sanoen KOK:ta kriisiin ajaneet voimat näyttäytyivät liikkeelle täysin ulkopuolisina, eikä niiden hallintaan nähty juuri muita mekanismeja kuin olympismin ideologian korostaminen.

Kaikesta huolimatta, KOK:n oli reagoitava kaupallistumisen paineeseen. Erityisesti Sapporon kisojen ja Karl Schranzin kisoista ulossulkemisen seurauksena myös KOK:n maine oli ryvettynyt, kun sitä syytettiin kaksinaismoralismista.⁴⁴ Varnassa KOK pyrki puhdistamaan kilpeään – ja hallitsemaan olympiakriisiä – sen verran, että kongressissa KOK perusti niin kutsutun ”kelpoisuuskomission” (engl. eligibility commission). Sen tehtävänä oli tarkastella laajan kritiikin kohteeksi joutunutta amatöörisääntöä, jota seuravana vuonna (1974) KOK:n vuosikokouksessa hieman löysättiin, vaikka säännösten ydin pysyi samana. Helge Nygrenin luonnehdinnan mukaan tuolloin ”piikkilangan ympärille kietäistiin pari kierrosta pumpulia.”²⁴⁵

Todellisuudessa se, kuinka vahvasti KOK piti kiinni 1970-luvulla amatöörisäännöstä vielä Brundagen jälkeen, ilmenee myös lordi Killanin muistelmissa. Edeltäjänsä merkittävästi liberaalimpi ja pragmaattisempi Killanin oli kuitenkin amatööriyden kannalla, kuten hän jälkivisaasti kirjoitti muistelmissaan:

Tultuani valituksi puheenjohtajaksi, minulta kysyttiin josko Olympialaiset tulisivat koskaan olemaan ’avoimet’ sekä ammatillisille että amatööreille. Valitettavasti vastasin tyyliä ’ei koskaan’ [...] kilpailun tulisi olla kaikkien oikeus, ei ainoastaan etuoikeutetuille suunnattu kuten viime vuosisadalla. Tätä

kirjoittaessani KOK jatkaa tätä realistista kehityssuuntaa minun seuraajani alaisuudessa.⁴⁶

Vasta 1980-luvulle tultaessa ja Samaranchin tullessa valituksi liikkeen johtoon näkökannat sekä amatööri- että kaupallisuuskysymyksiin alkoivat lieventyä. Baden-Badenin Olympiakongressin äänenpainot olivat varsin erilaiset kuin Varnassa. Esimerkiksi Robert H. Helmick, Kansainvälisen uimaliiton (FINA) toiminnanjohtaja ja myöhempi puheenjohtaja totesi, että ”amatööri on yksi niistä sanoista, jotka joudumme yliviivaamaan sanavarastostamme.”⁴⁷ Vastaava retoriikka olisi ollut mahdotonta kahdeksan vuotta aiemmin. Samoilla linjoilla oli Kiinan edustaja puheessaan ”Olympic Games – Games for Athletes”, kun hän mainitsi että ”tämän päivän elämä on ajanut ohi amatööriyden määritelmästä.”⁴⁸ Samoin Kansainvälisen yleisurheiluliiton (joka kantoi nimeä ”*International Amateur Athletics Federation*” vuoteen 2001 saakka) puheenjohtaja John B. Holt totesi, että vaikka ”amatööri” esiintyi liiton otsikossa, viimeisen kymmenen vuoden aikana tapahtunut muutos oli ollut niin voimakasta, että sitä olisi ollut mahdotonta kuvitella kymmenen vuotta aiemmin. Holt näki kehityksen positiivisena, koska se ennen kaikkea loi tulevaisuuden uskoa urheilijoiden parissa – ei yksistään heidän omaan taloudelliseen pärjäämiseensä mutta se myös lisäsi urheilijoiden kunnioitusta Olympialaisia kohtaan.⁴⁹

Kaupallisuudesta gigantismiin

Amatööriaatteen tullessa hiljalleen kuopatuksi, kaupallisuuden vaikutukset tulivat puolestaan hiljalleen hyväksytyiksi. Baden-Badenin kongressin loppuraportissa termi ”commercialism” ei esiintynyt lainkaan, vaikka kaupallisuudesta riitti keskustelua. KOK:n varapuheenjohtaja Norsunluurannikon Louis Guirandou-N’Diaye totesikin:

...jotta olympialaiset voivat säilyttää taloudellisen riippumattomuutensa jonkin asteinen kaupallistuminen on välttämätöntä. KOK ei vastusta sitä kunhan peruskirjaa kunnioitetaan. Tällaisten toimintojen olisi pysyttävä taloustuen piirissä. Tällainen tuki

on ainut tapa, miten kansalliset komiteat tai isäntäkaupungin komitea voi säilyä riippumattomana poliittisista voimista.⁵⁰

Guirandou-N'Diayen toteamuksesta huolimatta kaupallistumiseen edelleen suhtauduttiin varauksella – etenkin itäblokin ja Aasian maiden puheenvuoroissa. Afrikan maissa kaupallistuminen ja KOK:n vaurastuminen ei ollut ongelma, sillä pitääkseen poliittisesti levottomat Afrikan maat ”olympiaperheessä” KOK allokoii omaa kehitysapuaan Afrikan urheilulle. KOK:n näkökulmasta tarkasteltuna 1960-luvulta alkaen suurimmat globaalit huolenaiheet eivät kuitenkaan liittyneet moraali-kysymyksiin, kuten Afrikassa tapahtuneeseen rotusyrjintään (vaikka Etelä-Afrikka ja Rhodesia kisoista suljettiin), vaan liikkeen statukseen globaalina urheilujohtajana. Nimittäin kylmän sodan asetelman vastineeksi syntynyt Sitoutumattomien maiden liike (engl. *Non-alignment movement, NAM*) erityisesti Indonesian presidentin Sukarnon johdolla katsoi, että olympialaiset edustivat imperialistista ja neokolonialistista urheiluhenkkeä, jonka rinnalle, osana Sitoutumattomien maiden liikettä voisi syntyä myös vaihtoehtoinen globaali urheiluliike, kuten Aasian kisat, jotka Sukarno pyrki instrumentalisoiimaan olympialaisten vastineeksi.⁵¹

Baden-Badenin konferenssiin osallistunut Itä-Saksan edustaja Manfred Ewald sitä vastoin kuulutti marxilaisista näkökohdista, että ”kaupallistuminen, joka kulkee käsikädessä ammatillistumisen kanssa johtaa orjakaupan moderniin muotoon” ja lopulta tuhoaa reilun pelin ideaalin.⁵² Diskurssin tasolla muutos näkyi entistä selvemmin vuonna 1984 Samaranchin puheessa, jonka *Olympic Review* julkaisi. Puheessa (ja kirjoituksessa) kaupallisuus nähtiin uhan sijaan mahdollisuutena: ”Kuten tiedätte, KOK on yrittänyt toteuttaa kaupallista ohjelmaa, joka takaa säännöllisen ja merkittävän tulolähteen koko olympialiikkeelle.”⁵³

Terminä ”gigantismi” tarkoitti KOK:n huolta siitä, että kisat olivat kasvaneet liian suuriksi ja kalliiksi niin, että niiden järjestämisestä oli tullut isäntäkaupungeille ylivoimainen taloudellinen rasite. Montrealin kisat olivat taloudellisessa mielessä katastrofi, jonka 1,6 miljardin dollarin velkataakan kaupunki sai lopullisesti maksettua vuonna 2006.⁵⁴ Samassa Amsterdamin kokouksessa vuonna 1970, jolloin KOK myön-

si vuoden 1976 kesäkisat Montrealille, se valitsi talvikisakaupungikseen Yhdysvaltojen Denverin. Mutta voimakkaan paikallisen vastustuksen vuoksi kaupunki luopui kisaisännyydestä. Coloradon osavaltion ja erityisesti Denverin kaupungin veronmaksajat eivät halunneet ottaa KOK:n toimista johtuvaa verotaakkaa harteilleen. Uutena elementtinä suorituspaikkojen rakentamisen kustannusten ohelle nousi ympäristökysymys. Coloradolaiset argumentoivat ekologisilla näkökohdilla kisaisännyyttä vastaan: modernit hiihtokeskukset ja tulevaisuudessa käyttämättä jäävät rakenteet, kuten kelkkaradat, tuhoisivat coloradolaisen perinnemaiseman ja aiheuttaisi laajoja ympäristöhaittoja. *Olympic Review* ei voinut kuin katkerasti todeta, että

Various protest groups joined this “no” movement, in particular, those wanting to protect nature, who were against the creation of winter sports resorts, and the opponents of every form of “pollution”. It was a most incongruous mixture, but proved to be more powerful [...] than the supporters of the Games.⁵⁵

KOK joutui lopulta perumaan Denverin kisat ja valitsemaan korvaavan vaihtoehdon, joka löytyi vuoden 1964 isäntäkaupungista Innsbruckista.⁵⁶ 1970-luvulla kahden öljykriisin seurauksena pysähtynyt talouskehitys länsimaissa ja kisaisännyyden kasvaneet kustannukset eivät houkuttelleet kaupunkeja hakemaan kisoja. Tultaessa 1980-luvulle gigantismin pelko näkyikin erityisesti siten, että lopulta Los Angeles oli ainoa kisaisäntäehdokka vuodelle 1984 olympialaisille.

Vaikka ajatukset gigantismista tiivistyivät erityisesti 1970-luvulle ja vaikuttivat kisojen järjestämiseen 1980-luvulla, aiheesta oli kirjoitettu jo 1950-luvulla. Esimerkiksi Lauri ”Tahko” Pihkala käytti gigantismin käsitettä jo vuonna 1952 sekä kirjassaan *Olympialaiset ovella*, että KOK:n tulevan johtajan Avery Brundagen kanssa käymässään kirjeenvaihdossa. Brundagelle Pihkala valitti jo vuonna 1952, ettei ”kukaan, joka tutkii moderneja kisoja voi olla huomaamatta inflaatiomaista trendiä, miten kisaohjelmat ja johtamiskoneistot paisuvat, jonka seurauksena on, että ne joutuvat gigantismin saaliiksi.” Ratkaisuna gigantismin torjumiseksi Pihkala ehdotti, että kisoilla olisi vain yksi pysyvä paikka. Paikan tuli olla sopivan pieni, jolloin isäntämaa ei voisi käyttää kisoja omiin ”epämää

As Seiko enters its second decade of world leadership in quartz technology,
Seiko Men's Dress Quartz Collection.
 So slim, so elegant. So superbly accurate.

Now you can own a quality Seiko Quartz dress watch that represents a new level in fashionable sophistication. Here is impeccable styling combined with the unsurpassed accuracy and dependability of Seiko Quartz. Crafted with trim good looks. Engineered with Seiko's uniquely advanced technology. In a variety of stylish beautiful styles, its satisfy men of excellent taste everywhere.

It's what you'd expect from Seiko, the company that sold the world's first quartz watch and that never ends its quest for quality and dedication to technology. Seiko Quartz. **SQ.**

SEIKO

One brings the world together.
 The other refreshes it.

El primero une al mundo.
 El segundo lo refresca.

L'un rapproche les peuples du monde.
 L'autre les rafraîchit.

"COCA-COLA" AND "CONE" ARE REGISTERED TRADE MARKS WHICH DENOTE THE SAME PRODUCT OF THE COCA-COLA COMPANY.

Source : Bibliothèque du CIO / IOC Library

1980-luvulle tultaessa myös *Olympic Review* -lehdessä näkyi olympialaisten kaupallistuminen, jota liike oli pitkään vastustanut (Lähde: *Olympic Review* no.158/1980. Kansainvälisen olympiakomitean kirjasto).

räisiin poliittisiin tarkoituksiin.”⁵⁷ Suomalainen urheiluvaikuttaja myös löysi sopivan paikan: Pohjoismaat. Pihkalan mukaan Suomi, Ruotsi, Tanska ja Norja olivat sopivan kyvykkäitä, ilmastoltaan sopivia ja poliittisesti liian vähän kansainvälistä painoarvoa omaavia, jotta niiden kannattaisi käyttää kisoja propagandistisiin tarkoituksiin. Lisäksi Pohjoismaista löytyi vielä aitoa urheiluhenkeä, liikunnan arvostusta ja – mikä tärkeintä – pitkät olympiaperineet. Ottamatta liiemmin kantaa gigantismin ongelmaan saati Pohjoismaat -ehdotukseen vielä tuolloin, Brundage kohteliaasti kiitti Pihkalaria hyvistä ehdotuksista ja lupasi keskustella asiasta läheisten KOK-kumppaniensa kanssa.⁵⁸ Kirjeenvaihdosta ei käy ilmi, keskusteliko Brundage kollegoidensa kanssa Pihkalan ideasta.

Näin ollen Pihkala oli yksi gigantismin ajatuksen edelläkävijöistä, sillä *Olympic Review* -lehdessä aiheesta keskusteltiin ensimmäisen kerran vuonna 1960, kun pariisilaisen *L'Equip* -lehden päätoimittaja Gaston Meyer syytti kansainvälisiä lajiliittoja siitä, että ne olivat epäonnistuneet

estämään gigantismin pahimmat seuraukset. Meyerin mukaan jo Roomassa vuonna 1960 oli liikaa kilpailijoita ja tämän takia monet tapahtumat venyivät tunnista toiseen ja koko olympiadi venyi turhan pitkäksi.

Mutta kisat jatkoivat paisumistaan 1950-luvulta 1970-luvulle. Kun Helsingin olympiadiin oli osallistunut 4955 urheilijaa 69 maasta, vuoden 1972 kisoissa 7134 urheilijaa edusti 121 valtiota. Nämä tapahtumat antoivat esimakua tulevasta, sillä varsinaisesti gigantismin ongelmasta – siis kisojen paisuneesta luonteesta – käytiin kiihvainta keskustelua vasta 1960- ja 70-lukujen taitteessa. Vaikka kisojen paisuminen oli limittynyt urheilun kaupallistumiseen ja viihteellistymiseen, ongelma pohjautui myös olympialiikkeen globaaliin kansainvälisyysajatukseseen, jonka mukaan kisat olivat avoimet kaikkien maiden kilpailijoille, kunhan vain valtioilla oli oma kansallinen olympiakomitea. Näin ollen 1960- ja 1970-lukujen dekolonisaatio oli suurin yksittäinen gigantismin syy, kun Helsingin ja Münchenin olympiadien välissä lukuisat itsenäistyneet Afrikan ja Latinalaisen Amerikan maat perustivat omat kansalliset olympiakomiteansa.

Mutta kaikki tekijät lisäsivät kisakustannuksia. Helge Nygrénin laskelman mukaan (perustuu tukkuhintaindeksiin), kustannusten reaali-kasvu 1950-luvulta 1970-luvulle oli yli 80-kertainen.⁵⁹ Mutta jotain positiivista gigantismi myös heijasti: siirtomaavallan purkautumisen lisäksi gigantismin ongelma kumpusi olympialiikkeen menestyksestä, kuten sveitsiläinen Raymond Gafner totesi *Olympic Review* lehdessä julkaistussa kirjoituksessaan vuonna 1971. Nimittäin lähes kaikki lajit halusivat olla mukana olympiakisoissa, joten myös haaste oli eri lajien huomioiminen olympiaohjelmassa.⁶⁰

Jo muutamaa vuotta aikaisemmin *Le Figaron* urheilutoimittaja Jean-Francois Brisson totesi paljon puhuvan otsikon ”the Olympic reform” alla, että Pierre de Coubertinin ajatukset merkitsivät juuri silloin vähemmän kuin ”tämän päivän faktat”. Tunnustus oli oireellinen, ja paljon puhuva ongelman laajuudesta, sillä olympiaideaalia ajaneessa KOK:n lehdessä Coubertinin perintö oli lähes pyhä. Sikäli kuin liikkeellä oli ongelmia, niin perimmäinen ratkaisu oli tyypillisesti Coubertinin perinnön tiukempi vaaliminen. Brissonin kirjoituksessa keskeiset ongelmat olivat gigantismi ja ”kisojen yleinen degeneraatio.” Jälkimmäisillä Brisson tarkoitti sitä, että oikea olympiahenki näkyi enää ainoastaan urheilijoiden keskuudessa, jossa ”yhtenäisyys leikkasi ennakkoluulojen,

rotujen ja rajojen läpi.”⁶¹ Sen sijaan kansallisvaltioiden hallitukset, jotka rakensivat olympiahengen vastaisia nationalismiin sävyttämiä tukijärjestelmiä (kriitikki Itä-Euroopan valtiourheilun suuntaan) ja suuri yleisö, joka laski mitalit ja hurrasi kansallisuusaatteen kiihkossa olivatkin Brissonin mukaan suurimmat syypäät. Kisojen kasvun myötä Brisson kirjoitti, että investointien kustannukset ja niistä saatava hyöty eivät olleet suhteessa toisiinsa – kritiikki, joka jälleen yltyi 2000-luvulla.

Gigantismien diskurssista tarpeekseen saanut KOK päätti lopulta Varnan kongressissa kuopata koko käsitteen.⁶² Siitä huolimatta se jäi elämään, vaikka virallisissa keskusteluissa se ei enää juurikaan esiintynyt. Siinä missä 1950- ja 1960-lukujen dekolonialisaatiomurros ja kaupallistuminen olivat vaikuttamassa kisojen paisumiseen 1970-luvulla, 1990-luvun kiihtyvä globalisaatio, entistä nopeampi tiedonvälitys, tavaroiden ja palvelujen liikkuminen puolestaan saivat aikaan ”gigantismien” uuden vaiheen, jolloin kustannukset (ja samalla KOK:n voitot) hyppäsivät jälleen uudelle asteelle.⁶³

Olympia-aate kriisistä kriisiin?

Kuten urheilutoimittaja ja urheiluhistorioitsija Kalle Virtapohja kirjoitti vuonna 2000, ”olympiahistoria näyttää varsin otolliselta maaperältä erilaisille kriiseille.”⁶⁴ Vuonna 2000, taustalla oli Salt Lake Cityn lahjus-skandaali. Kokonaisuudessaan Virtapohjan arvio on oikea ja olympialiikkeen historian voisi kirjoittaa eräänlaisena kriisihistoriana, jonka tarinan kaareissa kriisi ja siitä selviytyminen muodostavat jatkuvan syklin. Tässä artikkelissa olen tarkastellut olympialiikkeen kannalta merkittävää kriisiajankohtaa 1960-luvun lopulta 1980-luvun alkuvuosille, jolloin KOK:n ”kriisinhallinta” sai palautettua kisat uuteen nousukauteen.

1970-luvulla kriisi oli luonteeltaan sekä ulkoinen että sisäinen. Ennen kaikkea kriisin taustalla vaikuttivat laajat yhteiskunnalliset ja kansainväliset muutosvoimat, kuten massa- ja kulutuskulttuurin nopea kasvu ja sen seurannaisena myös urheilun kaupallistuminen. KOK ei voinut hallita näitä muutosvoimia, mutta kuten olen osoittanut, kriisi syntyi erityisesti siitä, että Brundagen aikakaudella olympialiike oli käytännössä

haluton sopeutumaan vallitsevaan tilanteeseen. Brundagen seuraajaksi keskellä Münchenin panttivankiepisodia noussut lordi Killanin joutui välittömästi kriisijohtajaksi. Killanin oli toimissaan varsin maltillinen, eikä hän ajanut radikaaleja muutoksia KOK:ssa. Edeltäjänsä kuitenkin huomattavasti joustavampana Killanin ohjasi liikkeen sille tielle, jolla se on edelleen. Amatöörikoodistoa alettiin sopeuttaa ympäröivän maailman vaatimuksiin. Samoin todellinen kaupallistuminen ja kaupallinen yhteistyö monikansallisten yritysten (tosin ensi sijassa urheiluvälinevalmistajien, kuten Adidas) ja televisioyhtiöiden kanssa alkoi. Mutta todellisuudessa kriisiin aiheuttamiin ongelmiin liike puuttui vasta 1980-luvulla Juan Antonio Samaranchin aikakaudella, jolloin amatööriyden ideaalista luovuttiin kokonaan ja kaupallisuudesta tuli KOK:n uuden nousun veturi. Samalla KOK:n ydinpaikoilla tapahtui myös sukupolvenvaihdos (Samaranch oli syntynyt vuonna 1920, Brundage vuonna 1887), joka osaltaan helpotti liikkeen sopeutumista oman aikansa vaatimuksiin.

Kriisin teoreettisen määritelmän mukaan 1970-luku voidaan nähdä epävarmuuden aikaa, jolloin liikkeen perusteet olivat vakavasti uhattuna ja tulevaisuushorisontti synkkä. Kuten yllä on osoitettu, Killanin aikana liike pelasti itsensä ja Samaranchin komennossa liike alkoi kasvaa globaaliksi jätiksi, joka se on tänään. Kokonaisuudessaan KOK:n 1970-luvun kriiseistä voimme todeta, että niistä syntyi uutta; coubertinilainen olympia-aate siirtyi dominoivasta voimasta taustakohinaksi, kun taas aikanaan koko liikkeen tuhoavana voimana pidetty kaupallisuus lopulta pelasti sen. Mutta pelastuksessa oli jo uuden – tämän päivän – olympiakriisin siemenet, joihin KOK joutuu vastaamaan 2020-luvulla, mikäli se haluaa säilyttää statuksensa globaalina urheilujärjestönä.

Lähdeviitteet

- 1 Juan Antonio Samaranch, "Olympism in the world today", *Olympic Review*, Mar-Apr 1970, 182.
- 2 Olympismin ideaalista, ks. Arnd Krüger, "The Unfinished Symphony: A History of Olympic Games from Coubertin to Samaranch", teoksessa James Riordan ja Arnd Krüger (toim.), *The International Politics of Sport in the 20th Century*. Lontoo: Taylor & Francis, 1999, 3–27; Dikaia Chatziefstathiou, "The Changing Nature of the Ideology of Olympism in the Modern Era", PhD.diss. Loughboroug University, 2005.
- 3 Michael Morris 1983. *My Olympic Years*. New York: Morrow, 10.
- 4 Olympiaboikoteista ks. Nicholas Even Sarantakes, *Dropping the Torch: Jimmy Carter, the Olympic Boycott, and the Cold War*. Cambridge: Cambridge University Press, 2011.
- 5 Ks. J. Simon Rofe (toim.), *Sport and Diplomacy: Games within Games*. Manchester: Manchester University Press, 2018; Jules Boykoff, *Power Games: A Political History of the Olympics*. Lontoo: Verso, 2016; Alfred E. Senn, *Power, Politics and Olympic Games*. Windsor, ON: Human Kinetics, 1999; Richard Espy, *The Politics of the Olympic Games*. Berkeley, CA: University of California Press, 1999.
- 6 John Hoberman, *The Olympic Crisis. Sport, Politics and the Moral Order*. New Rochelle: A.D. Caratzas, 1986; Seth Brown, "De Coubertin's Olympism and the Laugh of Michel Foucault: Crisis Discourse and the Olympic Games", *Quest*, 64(3), 2012, 150–163.
- 7 Douglas Brown, "Modern Sport, Modernism and the Cultural Manifesto: De Coubertin's Revue Olympique", *The International Journal of the History of Sport*, 18(2), 2001, 82.
- 8 Brown, "Modern Sport, Modernism and the Cultural Manifesto", 81.
- 9 Brown, "Modern Sport, Modernism and the Cultural Manifesto", 90–91.
- 10 Reinhart Koselleck, "Crisis", *Journal of the History of Ideas*, 67 (2), 2006 [alkup."Krise", *Geschichtliche Grundbegriff*, 1982], 357–400.
- 11 Koselleck 2006, 372.
- 12 1970-luvun murroksesta, ks. Niall Ferguson, Charles S. Maier, Erez Manela & Daniel J. Sargent (toim.), *The Shock of the Global: the 1970s in Perspective*. Cambridge, MA: Harvard University Press, 2010.
- 13 Antero Holmila & Tommi Kotonen, "Kriisit ajankuvana ja politiikan välineenä", *Kanava* 1/2019, 16–19.
- 14 Myriam Revault d'Allonnes, *La Crise Sans Fin. Essai sur l'expérience moderne du temps*. Pariisi: Seuil, 2012, 1.
- 15 Thomas Hobbes, *Leviathan*. Lontoo: Penquin 1982 [alkup. 1651]. Hobbesilaisesta kriisiparadigmasta ks. Brian Millstein, "Thinking politically about crisis: A pragmatist perspective", *European Journal of Political Theory*, 14(2), 2015, 141–160, erityisesti 144–146.
- 16 Resilienssistä, ks. James Brasset, Stuart Croft ja Nick Vaughan-Williams, "Introduction: An agenda for resilience research in politics and international relations", *Politics* 33(4), 2013, 229–239.
- 17 Janet Roitman, *Anti-Crisis*. Durham ja Lontoo: Duke University Press, 2014.

- 18 Koselleck 2006, 359; Reinhart Koselleck, *Critique and Crisis: Enlightenment and the Pathogenesis of Modern Society*. Cambridge, Mass: MIT Press, 1988.
- 19 "Four new members of the IOC", *Bulletin du Comité International Olympique* (Olympic Review), May-Aug 1967, 73.
- 20 Olympialiikkeen kansainvälisyydestä, ks. John Hoberman, "Toward a Theory of Olympic Internationalism", *Journal of Sport History* 22(1), 1995, 1–37; Morgan, William J. "Coubertin's Theory of Olympic Internationalism: A Critical Reinterpretation", in Barney, R. K. and Meier, K. V. (eds.), *Critical reflections on Olympic ideology*. London (ON), Canada: Centre for Olympic Studies, University of Western Ontario, 1994.
- 21 Matthew P. Llewlyn and John Gleaves, *The Rise and Fall of Olympic Amateurism*. Chicago: University of Illinois Press, 2016; Lincoln Allison, *Amateurism in Sport. An Analysis and Defence*. Routledge, London and New York 2001; David C. Young, *The Olympic Myth of Greek Amateur Athletics*. Chicago: Ares Publishers, 1984.
- 22 Urho Kekkonen, "Urheilun tilan tarkastelua", 30.10.1971. Urho Kekkonen julkaistu tuotanto, <https://www.doria.fi/handle/10024/7353>
- 23 Gian Paolo Ormezzano, "The Olympic War of 1976 in Montreal – a neutral city". *Olympic Review* Jan-Feb 1971, 48.
- 24 Sven Ekström, "In defence of Avery Brundage", *Olympic Review*, July 1972.
- 25 Lord Killanin 1983, 85.
- 26 Richard W. Pound, *Inside the Olympics: A Behind-the-Scenes Look at the Politics, the Scandals, and the Glory of the Games*. Mississauga, ON: Wiley & Sons, 2004, 230.
- 27 John E. Findling ja Kimberly D. Pelle, *Encyclopedia of the Modern Olympic Movement*. Westport: Greenwood Press, 2004, 162.
- 28 "Populux" -ilmiöstä ja kaupallisuuden kasvusta 1960–1980 välisessä Yhdysvalloissa, ks. Gary Cross, *An All-Consuming Century: Why Commercialism Won in Modern America*. New York: Columbia University Press, 2000, erityisesti luku 5.
- 29 Bill Mallon ja Jeroen Heijmans, *Historical Dictionary of the Olympic Movement*. Lanham, MD: Rowman & Littlefield, 2011, 270.
- 30 Avery Brundage, "Opening Speech", *Newsletter* no.5, 1968, 56.
- 31 *Ibid.*, 56.
- 32 Brundage, "The Olympic Games in Danger", *Olympic Review*, no.33 1970, 289.
- 33 Grenoblen kisoista, ks. Andrew Denning, *Skiing into Modernity: A Cultural and Environmental History*. Berkeley: University of California Press, 2014, 136–138.
- 34 Brundage, "The Olympic Games in Danger", *Olympic Review* no.33, 1970, 292.
- 35 Alan Tomlinson, "Disneyfication of the Olympics? Theme Parks and Freak-Shows of the Body", teoksessa John Bale ja Mette Krogh Christensen (toim.), *Post-Olympism? Questioning Sport in the Twenty-first Century*. Oxford ja New York: Berg, 2004, 147–163.
- 36 John Fry, *The Story of Modern Skiing*. Lebanon, NH: University Press of New England, 2006, 155.
- 37 The Olympic Study Centre, Lausanne. "10th Olympic Congress, Varna 1973: Rapport Officiel."

- 38 10th Olympic Congress, Varna 1973, 140.
- 39 10th Olympic Congress, Varna 1973, 42.
- 40 Lordi Killanin, alkuperäiseltä nimeltään Michael Morris (1914–1999) oli ammatiltaan journalisti, kirjailija ja elokuvatuottaja. Ennen toista maailmansotaa hän toimi mm. Kiinan ja Japanin sodassa (1937-1938) sotakirjeenvaihtajana. Toisessa maailmansodassa hän palveli majurin arvolla ottaen osaa mm. Normandian maihinnousuun. Vuonna 1950 hänestä tuli Irlannin olympiakomitean pääsihteeri ja vuonna 1952 Kansainvälisen olympiakomitean jäsen. Vuonna 1967 hänet valittiin KOK:n johtoryhmään ja vuonna 1970 hänet valittiin KOK:n varapuheenjohtajaksi. Killanin oli edeltäjänsä liberaalimpi, joka ymmärsi paremmin myös urheilun media- ja kaupallisuusarvon, sillä sen lisäksi että hänellä oli journalistin tausta, hän oli innokas (kaupallisen) hevosurheilun seuraaja. Ks. Kathy L. Nichols, "Michael Morris, Lord Killanin" teoksessa Findling ja Pelle, *Encyclopaedia*, 482–487.
- 41 Allen Guttman, *The Games Must Go On. Avery Brundage and the Olympic Movement*. New York, Columbia University Press, 1984, 110–131.
- 42 Richard W. Poundin puhe, 10th Olympic Congress, Varna 1973, 40.
- 43 The Olympic Study Centre, Lausanne. "Post-Congress Discourse" Conclusions.
- 44 Antero Holmila, "The Games Must Go On – But without Karl Schranz. Sapporo 1972 Games Controversy and the Question of Amateurism", teoksessa Heikki Roiko-Jokela ja Anssi Halmesvirta (toim.), *Suomen urheiluhistoriallinen vuosikirja 2017*, 101–120..
- 45 Helge Nygren 1977. Poliitikka Olympian ympyröissä. Jyväskylä, Scandia kirjat, 154.
- 46 Morris 1983, 90.
- 47 The Olympic Study Centre, Lausanne. Baden-Baden "Rapport Officiel", 1981, 46.
- 48 Baden-Baden 1981, 84.
- 49 Baden-Baden 1981, 65.
- 50 Louis Guirandou-N'Diaye 1981. Baden-Baden 1981, 54.
- 51 Frederike Trotier, "The Legacy of the Games of the New Emerging Forces and Indonesia's Relationship with the International Olympic Committee", teoksessa Lu Zhouxiand ja Fan Hong (toim.), *Olympics in Conflict: From the Games of the New Emerging Forces to the Rio Olympics*. Lontoo Ja New York: Routledge, 2018, 19–38.
- 52 Manfred Ewald, Baden-Baden 1981, 90.
- 53 Juan Antonio Samaranch, "The main lines of the program of the IOC", *Olympic Review* no. 203, 1984, 965.
- 54 John Hoberman, "Think Again: The Olympics", *Foreign Policy*, 167 (Jul-Aug. 2008), 24. Vertailuna mainittakoon, että Suomen sotakorvaukset olivat noin 5,4 miljardia muutettuna vuoden 2008 arvoihin. Rahanarvon muunnoslaskimet: Suomen virallinen tilasto (SVT): Kuluttajahintaindeksi [verkkojulkaisu]. ISSN=1796-3524. 2018, Rahanarvonkerroin 1860 - 2018 . Helsinki: Tilastokeskus [viitattu: 5.11.2019]. Saantitapa: http://www.stat.fi/til/khi/2018/khi_2018_2019-01-22_tau_001.html ja
- 55 "Denver", *Olympic Review* no. 60–61, 1972, 523.
- 56 Nygrén 1977, 167–168.
- 57 The Olympic Study Centre, Lausanne. Brundage collection, Box 35, reel 20 – Pihkala. Pihkalan kirje Brundagelle 11.5.1952.

- 58 The Olympic Study Centre, Lausanne. Brundage collection, Box 35, reel 20 – Pihkala. Brundagen kirje Pihkalalle 19.5.1952.
- 59 Nygrén 1977, 170.
- 60 Raymond Gaffner, "Will the Olympic Games Survive?", *Olympic Review*, no. 40–41, 1971, 23–24.
- 61 Jean-Francois Brisson, "The Olympic Reform", *Newsletter*, vol.17 1969, 77.
- 62 Ks. Arpad Csandi, "Sports programme for Olympic games", *Olympic Review* no 115, 1977, 297–302, 312.
- 63 Andrew Zimbalist, *Circus Maximus: The Economic Gamble Behind Hosting the Olympics and the World Cup*. Washington D.C.: Brookings Institute, 2015.
- 64 Kalle Virtapohja, "Maailman mahtavin nuorisoliike horjuu: Olympia-aate kriisistä kriisiin", *Etelä-Suomen Sanomat*, 10.9.2000, 26.